

(له ژیر پښت) ی دوریس لیسینگ دا

نیسماعیل نیسماعیل زاده

"ماوهی چل سال دهبی که نام له ریزی کاندیداکانی خه لاتی نوبیل دایه، هممو سالی شاد و پشیمانان کردو متهوه، دلخوشبونیش سنووریکي همیه".

نهمه سمره وهتهی ئم نووسهریه که ئهمپستا (2009)، تمهني نهرهه ساله و حهفتاوچار کتیبیشی له بوارهکانی کورتهچیروک، رومان، شانوی، وتار و شیعری لهسهر کهلهکه کردوه. لهماوهی ژبانی نووسهرانهی خویدا دووچار شیعری بلاوکردوتهوه که پهکمینیان له دهیهی 1950 له بریتانیا دا بلاوتوهه و نهویتریان بهرهمی هاوبهشی بو لهگهل دوو شاعیری دی که سالی 2002 له لایمن بلاوکهروهی "پوبتیک پیننس" له بریتانیا دا چاپ کرا، بهلام زیاتر به چیروکنوس ناسراوه.

دوريس لیسینگ (Doris May Lessing) نووسهري بهناوبانگی نینگلیزی له شاری کرمانشانی روزه لاتی کوردستاندا له دایک بووه. دایکی په رستار و باوکی به نیوی "ئالفرید کوک تیلور (Alfred cook taylor)" نهمهسری هیزیکي داگیرکاری نینگلیز بوو و شهري پهکمی جیهانی لایکی لی گل دابوه. "ئالفرید" به دیتنی کارساتی دلتهزینی شهر توشی خه موکیی ببوو. ناوبراو بو دوورکهوتتهوه لهو کهشوههوايه و به هیوای چاکبونهوه چوهه نیران و له کرمانشان بوو به بهرپرسی "بانکی شاهی (Imperial Bank Of Persia)".

بانکی شاهی و بانکی روس دوو بانکی بیانی بوون له نیراندا، که پاش تهگهري ناسیونالیستی و هاوکات لهگهل خومالیکرانی نهوت له سالی 1952 دا تهختهکران. هه ربویه "دوريس" له تمهني دوو سال و نیویدا لهگهل بنهمالهکهی گهرايهوه بو بریتانیا. بهلام بیره مریبهکانی له نیران زور زیندوو و قولله. نهو پاش نهوهه سال ژبان، ژباننامهکهی ترخان کردوه بو وینهگهلنیک له کرمانشان و تاران که زور وردبینانهیه و دهریدهخا که هه له سهرهتاوه بهوردی سهرنجی داوه و روانگی تاییهت به خوی ههپوه.

خاتوو لیسینگ له کتیبی "له ژیر پښتم (Under My skin)" دا باسی چوونی بنهمالهکهی کردوه بو کرمانشان و نوسیهتی:

"به مجوره دایک و باوکم که هیشتا هیلاکی دهستی کارساتی شهر بوون، چونه مایکی بهردینی گهوره له شاری بازارگانی و کونی کرمانشان. نه شماره له دهشتیکی بهرز ههلهکو تیبوو. من لیرهکانه له 22 ی 6 نوکتوبری 1919 دا له دایک بووم. دایکم زوری ژان هاتی. له دایکبونیکي تاقه تپرووکین بوو. چهندين سال پاش له دایکبونم دموجاوم هیشتا پهلهی بنهوشی پیوه ماوو. بلئی نهه له دایکبونونه دژواره کاری کردیتته سه چارهنوسی من؟ بلئی شوینی خستیتته سه ناکاری من؟ بلئی کی بزانی؟"

لیسینگ له جیههکی دیکدا دملی:

"بیره مریبهکی دیکم همیه سهبارهت به خوم، نهستیزیکی مملی، پر له مروقی چوارشانه و روتوقوت و بیرنگ که دهیانقریواند و خیراخیرا ناوی ساردیان پیدا کردم. لهشی روتوی دایک و باوکیشم له بهرچاوه، هی دایکم که به قیزه و ههراوه چیژی له مملیکردن و مردهگرت و هی باوکم که خوی به لیواری نهستیرهکهوه گرتبوو، چونکه نهیده توانی بهو لاقه قرتاومیهوه مملی بکا. خه لکی دیکهش لهوی بوون، نهستیرهکه قهر مبالغ بوو.

زورجاران دایکم نیشته جیبوونی نهوکاتی له نیران به خوشترین ساتهکانی تمهني دهزانی و دهیکوت:

هاوینان، دوانیوهروی هممو روژی، دهچوون بو مهلیکردن و کوتایی ههفته له نهستیرهکهده دهستهی مهلیکردنمان ههپوو. نهو کاتانهی که مهلیمان دهکرد زور خوش بوو. تو له نیو نهو دهستهیهدا هارو هاجیی زورت دهکرد. نیمه تومان دههزانیه نیو ناوهکه. دهنزریکاند. دیسان دهمانبردییهوه لیواری نهستیرهکه و دامانده نیشاندی. ناوی نهستیرهکه زور سارد بوو، به تونهوهی بهفری شاخی پر دهپوو. هه کهسی خوی دهخته نیو ناوهکه بیخیختیار دهیزریکاند."

خاتوو لیسینگ پاش گهرايهوهی بو بریتانیا، سالی 1926 هاوری لهگهل بنهمالهکهی چوو بو رودزیا (زیمبابوی نهمرو) که داگیرکراوی نینگلیز بوو. باوکی لهویکانه خوی به بهرهمههینانی گه رهشانییهوه سهرقال کرد. دوريس که به وهی خوی سهریزیو و خوبهزلزان بوو، نیردرایه خویندنگی سهرمتابی کاسولیکهکان و دواتریش چوه ناومندی کچانهی سالیسبووری (ههراوهی نهمرو). بهلام له تمهني سیزده سالیوازی له خویندن هینا. له شوینتیکدا کوتوبهتی: "بوخوم بووم به ماموستای خوم". له پازده سالیوازی سهری خوی ههگرت. هه لهوکاتهوه دهستی کرد به خویندنهوهی بابعتی سیاسی و کومه لایهتی و بهرهمه نهدهبیهکانی نهروپا و نهمریکای سهدهی نوزده. دوريس له بهر دهستکورتی و

بیبایزن و تغیا به‌دوای ناوبانگی نووسره‌وه‌من. نه‌گهرچی بلاوکه‌ره‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی لئیسینگ له بریتانیا داوای لئیبوردنی لیکرد و "نووسینه‌کانی رۆژانه‌ی دروسینه‌کی باش" ی چاپ کرد به‌لام، بلاوکه‌ره‌وه‌یه‌کی نه‌لمانی، نه‌ی به‌ره‌مه‌ی به‌نیوی "نووسینه‌کانی رۆژانه‌ی جین سامرز" بلاو کرده‌وه تا‌کوو به‌و زووانه نه‌و نامۆزگارییه‌ی که له لایهن خاتوو لئیسینگه‌وه به‌بلاوکه‌ره‌وه‌کان کرابوو له بیر نه‌چینه‌وه. دواتر نه‌م نووسینه‌انه له لایهن نووسره‌وه به‌رده‌وام بوو و به‌رگی دوومه‌ی به‌نیوی "نه‌گهر نه‌و پیرمه‌یاوه ده‌یتوانی (If the old could)" ی بلاو کرده‌وه. نووسر له به‌ره‌مه‌ی دوایی خۆیدا به‌نیوی "ره‌شه‌کوژی باش" (The Good Terrorist) به‌پنجه‌وانه‌ی نه‌م دوو به‌رگه که که‌متر رمخنه‌ی کۆمه‌لایه‌تی تیدایه، هه‌ولێ زیاتری داوه تا سه‌رنجی زنده‌تر به‌بايه‌خی مرو‌فایه‌تی و گه‌روگرفتی کۆمه‌لایه‌تی بدا. نووسر له‌م رۆمانه‌یدا به‌سه‌ره‌اتی ژنیکی گه‌نج ده‌گه‌رته‌وه که ده‌بینه‌ نه‌دامی گه‌روپنکی تیرۆریستی. ناوبانگی نه‌م رۆمانه ئیستاش له‌سه‌ر زارانه. نه‌م سه‌رنج‌دانه تایه‌ته به‌گه‌روگرفتی کۆمه‌لایه‌تی و له "مندالی پنجه‌م" (The Fifth Child) "دا به‌شیوه‌یه‌کی شیواتر ده‌بیندێ.

خاتوو لئیسینگ پینوایه که مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له نووسین "به‌هیزکردنی بايه‌خه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان" ه و هه‌ر له سه‌ره‌تاوه نه‌م وسته‌ی له به‌ره‌مه‌کانی دژ به‌ نژاد په‌رسه‌تی خۆیدا راگه‌باندوه. نه‌و له هه‌مه‌یه‌ سه‌مه‌یه‌کی که له لایهن به‌کیتی سو‌قیه‌تی پینشووه‌وه پاش داگیرکردنی ئه‌فغانستان، به‌خه‌لکی نه‌و و‌لاته کرا بیده‌نگ نه‌بوو. لئیسینگ له پاییزی 1986دا چوو بو پاکستان و له‌گه‌ل په‌نابه‌ره ئه‌فغانیه‌یه‌کاندا گه‌توگۆی کرد و له "وته‌کانمان به‌با - چوو (The wind Blows away our word) دا لێقه‌موایه‌ی نه‌وانی به‌ دنیا راگه‌باند. سالی 1988 کۆی کورته‌چیره‌که‌کانی له دوو به‌رگدا و سالی 1991 "نرخه‌ هه‌قیقه‌ت" (The Price of Truth) "ی بلاو کرده‌وه. دوریس لئیسینگ له نیوان ساله‌کانی 1980 تا 1992دا به‌ دوای شوین پنی بیرمه‌ری مندالیی خۆیدا، چوار جار چوو بو زیمبابووی و بینینی خوی سه‌بارت به‌ گۆرانه‌کان له‌م و‌لاته تازه سه‌ره‌خۆیه‌ی له "قاقای ئه‌فریقای" (Africa Laughter) "دا شه‌مه‌کدا. به‌شی به‌که‌می ژياننامه‌که‌ی به‌ نیوی "له‌ژیر پیستم"دا سالی 1994 و به‌شی دوومه‌ی به‌ نیوی "گه‌ران له‌ نس" (Working in the shade) "دا سالی 1997 بلاو کرده‌وه. "له ژیر پیستم" چیره‌کی پر هه‌ست و سۆزه که دايمه له‌گه‌ل رووداوی جۆراوجۆردا به‌ ده‌وری سێ بايه‌تی سه‌ره‌کی ده‌خولته‌وه: "جیاوازی نیوان مرو‌فکه‌ن، هه‌له‌ی به‌ره‌تی ژيان و تیکۆشان بو که‌مه‌کردنه‌وه‌ی دژایه‌تییه‌کان". ژياننامه‌ی لئیسینگ له‌گه‌ل پینشوایی گه‌رمی رمخنه‌گران رووبه‌روو بووه. دوابه‌ره‌می بلاوکه‌راوه‌ی لئیسینگ (2007 و.) نیوی "رۆمانی ده‌روه‌کان" ه.

به‌ کورتی، ژيانی چیره‌کی دوریس لئیسینگ به‌ سێ به‌ش دابه‌ش ده‌کری: به‌شی به‌که‌م له نیوان سالی 1944 هه‌تا 1956 - ه. واته کاتی که لئیسینگ هه‌ر وه‌ک زۆربه‌ی نوسه‌رانی دیکه‌ی جیهان تیکه‌لای کومونیزم ببوو و به‌ کاریگه‌ری و مه‌رگرتن له تیوره کومونیزمییه‌کان چیره‌کی نووسیه. هه‌رچه‌ند دواتر ده‌لی: "کومونیزم قۆریاتیکه که هه‌یچ پینوه‌ندییه‌کی به‌ په‌سه‌کانی جیهانه‌وه نییه"، به‌لام شوینه‌واری نه‌وجۆره بیرکردنه‌وه‌یه ئیستاش ئاوقای هزری لئیسینگه، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر بو‌خۆشی رته‌ی بکاته‌وه و بلی: "بوچی هه‌موو وا بیرده‌که‌نه‌وه که نووسر ده‌با راسپێردراو بی". چونکه که‌شو هه‌وای کومونیزم له‌ سه‌رده‌مه‌دا گه‌لێ نووسه‌ری له دنیا دا به‌ خۆیه‌وه سه‌رقال کرد و که‌متر نووسه‌ریکی گرینگ هه‌یه که له‌م یارییه زه‌مانیه‌یدا سه‌ره‌خۆ بیری کردبێته‌وه .

به‌شی دوومه‌ی ژيانی چیره‌کی لئیسینگ ده‌گه‌رته‌وه بو سالی 1956 هه‌تا 1969. له‌م قۆناغه‌دا بووبه هۆگری ده‌روونزانی و ره‌نگدانه‌وه‌ی که‌له‌که‌له کۆمه‌لایه‌تییه‌کان له به‌ره‌مه‌کانیدا به‌ روونی ده‌بیندێ. هه‌ر له‌م سالا نه‌دایه که پشتگیری له خه‌باتی فیمینیه‌تی ده‌کا. کتیبی "ده‌قه‌ری زه‌ری" ی کاتی بلاو ده‌بێته‌وه که هه‌شتا هه‌ولێک له شۆرشێ ژنسالارانه نه‌بووه. رمخنه‌گریک کوتیه‌تی: "نه‌م رۆمانه له راستیدا ره‌چه‌له‌کناسی پینوه‌ندییه مرو‌قییه‌کانه." له به‌شی سه‌هه‌می ژيانی چیره‌کی لئیسینگدا ئایدیۆلۆژی سو‌قیگه‌ری سه‌ره‌له‌دینی و له هه‌مان کاتدا ده‌بینه هۆگری چیره‌که زانستی و خه‌یالییه‌کانیش .

به‌لام راستیه‌که‌ی نه‌ویه که کتیبه‌کانی نووسر ژيانی خۆیه‌تی که دايرشتونه‌ته‌وه: "نه‌و رووداوانه‌ی له دنیا دا رووده‌من هه‌ند نامۆ و سه‌رسووره‌نه‌رن که ته‌غیا خه‌یال‌کردن ده‌توانی ده‌ره‌قه‌تیا بێ و من پینوایه ته‌غیا نووسه‌ره که ده‌توانی نه‌م دوو دنیا به‌ - دنیا راسته‌قینه و خه‌یالی - له چیره‌که‌دا بگه‌نجی.

دوریس لئیسینگ نووسه‌ریکی چوارچۆه‌شکینه و یه‌کیکه له پیره‌ترین رۆماننووسانی سه‌ده‌ی بیسته‌م. هه‌ر که‌سێک به‌ جۆریک ده‌یناسی. گه‌روپنک پینوایه که نه‌فریقای ده‌نووسی، تاقمیکێ تریش ده‌لین سیاسی نووس. به‌شیک پینوایه که رۆمانی فه‌زایی ده‌نووسی و تاقمیکیش ده‌لین سو‌فیانه‌نووس، هه‌شن ده‌لین که نووسه‌ریکی فیمینیه‌ته . گومان له‌مه‌دانیه که نووسینه‌کانی ساده و بائ گه‌ری و گۆلن. نه‌و له ژیر نسیتی داگیرکاری و ره‌گه‌ز په‌رسی و شۆرشه کۆمه‌لایه‌تییه‌کاندا، له ده‌روونزانی زمان و پینوه‌ندی به‌مه‌اله و گۆرانه‌کاریه شه‌خسیه‌یه‌کان ده‌کولته‌وه و نه‌گه‌رچی به‌شیک مه‌زنی به‌ره‌مه‌کانی کاریگه‌ری له ئایدیۆلۆژی جۆراوجۆره و مه‌رگرتوه، به‌لام له راستیدا هه‌مووی نه‌م به‌ره‌مه‌انه هه‌لقولای ژيانی شه‌خسی نه‌من. له چیره‌کی ریالیستی "مندالانی توندوتیژی"دا بگه‌رته‌وه له راستیدا ئاوینه‌یه‌کی بالانۆینی که‌سایه‌تی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی لئیسینگه. "مارگریت درابیل" نووسه‌ری ئینگلیزی، سه‌بارت به‌و کوتیه‌تی: "لئیسینگ له‌و چهند نووسه‌ریه که ناتوان حاشا له‌م راستیه به‌کن که دنیا ئالۆتر له‌ویه که درک ده‌کری."

کاتی پېشنیاری پېندهکړی بچی بو نهمریکا و له زانینگهکانی نهویدا وانه بلنټهوه. "بهلام من خویندنی زانکویم نیبه و راستیهکشی نهویه که من پروام به خوفیرکردن هیه". نهو ناچی بو نهمریکا، نهگهرچی دهلی "رهخنهگره نهمریکیهکانم زیاتر خوشدهوئ، لهبهرنهوهی وردبینن."

"کلار هانسن" ماموستای نهدمیبات سهارهت به لیسینگ کوتویهتی: "پهنا سال سهارهت به دنیا، کومهلگا، نهتهوه، دامهزراوه و ناکوکی نیوان بیروراکانی نووسی و نهو شتانهی شیکاریی کرد که هرهشه له جیهان دهکن. لیسینگ به جیدی سهارهت به پرسه مروقیهکان دهنووسی."

نهو یازدهیمین ژنیکه که سالی (2007) خهلاتی نوبیلی نهدمیباتی وهرگرت. نوسهریک له وتوویرتیکی تیلنفریونی "بی بی سی" دا کوتویهتی: "خهلاتی نوبیل بو نهو زور درهنگه". بهلام بهسهرنجدان بهوهی که "جويس کهرؤل نوتس" سهردهمایهک سهارهت بهو کوتویهتی، رهنکه درهنگیش نهی: "پنموایه کاریگریی نوسهره مهزنهکان له نیمهدا درهنگ دهجوولی و رهنکه چهندين سال تپهربی تا تپهگهین که نهوان چ شونهاریکیان لهسهر داناوین. دوريس لیسینگ به ههستیاریهکی تاکانهوه له نهومون و زهینی خوی ههوین وهردهگری و دهنووسی و لهههمان حالدا روهی سهردهمی خوی دهنویی و نههمش زهوقیکه که ناتوانری لئی تپهگهین و تنهیا دهی ریزی لپهگرین."

پوختهی ژبانی داهینرهانهی دوريس لیسینگ:

بهراز و ههفرین (1948)

له بن دهستی مندا و میوهی خولهمیش (1949)

سهوزه لانیی ورینگهی دیت (1950)

نیرمهکانه ولاتی بهرپرسی پېشوو بوو (1951)

مارتا کویبست (1952)

بهرگی بهکمی مندالانی توندوتیژیی (1952)

پینچ کورته رومان (1953)

شوویهکی شایان (1954)

بهرگی دووهمی مندالانی توندوتیژیی (1954)

جادمیهک بهر هو شاریکی گهوره (1954)

هوروژمی نهرمی کولهکان (1955)

تپهرین به تونیل دا (1955)

قهدهعهکران له چوون بو نهفریقای باشوربیی (1956)

گهرانهوه بو بیتاوانی (1956)

خهسلهتی نهشق (1957)

گهرانهوه بو نیشتمان (1957)

پېشهرهویی رهشها (1958)

گهران به دواي نینگلیزییهکاندا (1960)

دهفتهری بیرهوهرییه زیرینهکان (1962)

پیاویک و دوو ژن (1963)

چپروکی نهفریقایی (1964)

بهرگی چوارهمی مندالانی توندوتیژیی (1965)

وهرگیرانی شانویی رهشها - ی ناستروفسکی (1966)

نو چپروکی نهفریقایی (1968)

شاری چواردهروازه (1969)

بهرگی پنجهمی مندالانی توندوتیژیی (1969)

هاوین له پشتهوهی تاریکیدا (1973)

بیرهوهرییهکانی بهجیماویک (1974)

ههلیژاردهی کورتهچپروکهکانی خوی (1976)

بهرهوه ژوروی ژماره 19 (1978)

نهستیرهی داگیرکراوی ژماره (1979)

بیرهوهرییهکانی دراوسنیهکی باش (به نیوی خوازراوی جین سامیرز) (1983)

نهگهر پیرهکان دهبانتوانی (بهنیوی خوازراوی جین سامرز) (1984)

رهشهوژی باش (1985)

نهو بهندیخانهیهی نیمه بو ژبان ههلمانبژاردوه (1987)

مندالی پنجهم (1988)

یاریی نهشق (1996)

رۆمانی مارا و دهن (1999)

خۆشترین خەون (2001)

زێری ئەفریقا (2002)

دەر و وەکان (2007).

خاتوو لێسینگ شانۆنامەشی نووسیوە و تا ئێستا چەندین شانۆنامەى ھاتۆتەسەر شانۆ، ھەر و ھا ئەر بە خەلات و شانازییەکی زۆر گەیشتوووە کە دەتوانین نامازە بکەین بە :

خەلاتی ئەدەبى سامیرست موام (1954)، خەلاتی نیونەتەوھى نەمسا بۆ ئەدەبى ئەر و پیا (1981)، خەلاتی

شکسپیر لە ھامبورگ (1982)، خەلاتی ئەدەبى دەزگای بلاو کەر مەوھى سمیت (بریتانیا 1986)، خەلاتی گرین زان

کاوۆر (ئیتالیا 1989)، خەلاتی ژنی سأل (نۆر وێژ 1995) و خەلاتی نیونەتەوھى کاتالۆن (ئیسپانیا 1999) و خەلاتی

نۆبیلی ئەدەبىات (2007).

خاتوو لێسینگ لە چەندین زانینگەدا دکتۆرای شانازیی پنیەخسراوھ و ئەمیتا لە ھامپستیدی (2011) دەفەری لەندەن

دەژی.